

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящото учебното помагало по дисциплина „Ресурсен мениджмънт“ има за цел да представи проблемите при управлението на природните ресурси. Разработено е в съответствие с лекционния курс, който е с аналогично наименование на дисциплината, включена в учебния план на специалност „Екоикономика“ в Университета за национално и световно стопанство. Основната целева група са студентите, изучаващи управленски дисциплини, свързани с околната среда и природните ресурси.

Учебното помагало съдържа десет теми, фокусирани върху особеностите на управлението на природните ресурси, мониторинга, както и спецификата на отделните елементи на околната среда – води, почви, биоразнообразие и гори. Всяка една от десетте теми включва елементи за самоподготовка на студентите – казуси, задачи, тестови въпроси и въпроси за дискусия. Освен това са включени две глави с практическа насоченост – мултикритериален анализ за избор на най-доброто решение за управление на даден ресурс и интерактивна дейност „Обетонената река“.

Първата тема е въвеждаща в управлението на природните ресурси, като описва възникването, особеностите и характеристиките при този специфичен тип мениджмънт.

Тъй като природните ресурси са основният елемент в икономическата дейност, втората тема от помагалото е насочена именно към тази тяхна роля.

В трета глава са разгледани трите основни вида мениджмънт на ресурсите – адаптивен, съвместен и интегриран. Като продължение на тези три вида управление е четвъртата глава, която разглежда фундаментален въпрос, касаещ природните ресурси – екосистемния подход на управление. Той е основата в съвременния подход на вземане на решение относно даден природен ресурс, предвид че разглежда многопластовата същност и цел на използването на природните ресурси.

Публично-частните партньорства като начин за намиране на дългосрочни работещи решения по повод на устойчивото управление на ресурсите са представени в пета глава.

От глава шест до глава девет включително са представени особеностите на управлението на четири вида природни ресурси – води, почви, гори и биоразнообразие.

Десета глава е посветена на мониторинга на околната среда като основно средство за наблюдение не само на състоянието на ресурсите (тяхното качество и количество), но и оценка на ефекта от предприемането на политики на национално равнище за по-доброто управление на ресурсите.

Последните две глави са практически и целят да поставят студентите в творческа среда за взимане на решения, както и работа в екип за постигане на общи цели при управлението на ресурси.

Към всяка от десетте теми с лекционен материал са включени въпроси за дискусия и тестове за проверка на знанията, които целят да подпомогнат обучаващите се при усвояване на учебния материал. Към някои от темите, където е подходящо, са включени казуси от България или други страни.

Първа глава

ВЪВЕДЕНИЕ В РЕСУРСНИЯ МЕНИДЖМЪНТ

План на темата:

1. Историческо развитие на ресурсния мениджмънт
2. Дефиниция и особености. Перспективи на ресурсния мениджмънт
3. Видове ресурси и основни функции

1. Историческо развитие на ресурсния мениджмънт

В исторически план традиционните общества, които са се формирали като относително затворени системи, са управлявали използването на природните ресурси на принципите на реципрочността и солидарността. Тези системи са тясно свързани с местните и традиционните култури. Широкото разпространение на общата собственост, на местните знания и традиции, са в основата на устойчивостта на традиционните системи за управление на природните ресурси. В този смисъл традиционното общество е единицата за управление на природните ресурси.

Появата на колониите и националните държави, както и тяхната отговорност относно общите природни ресурси, водят до разрушаване на традиционните системи на управление. Икономическата размяна отслабва местните системи на реципрочност и солидарност, като включва местните икономики в глобалната система. В допълнение, постепенно нараства значението на съвременните експертни научни практики, които водят до известни промени в традиционните знания и умения. Изтласкването на ролята на местните знания в управлението на ресурсите води до конфронтация между местните общности и

държавата. С прилагането на външни за общността правила, закони и политики се достига до ограничаване на правата на разпореждане и ползване на природните ресурси. В резултат се налага намирането на компромис между местните общности и общите интереси за рационално използване и опазване на природните ресурси.

Може да се обобщава, че за традиционните общности са характерни следните черти:

- ✓ те са се формирали в много тясна връзка с местната природа (флора и фауна, абиотични фактори на средата), както и са развили много тясна зависимост с нея;
- ✓ в различните традиционни култури са се сформирали различни роли и подходи за управление на природата;
- ✓ много често се наблюдава „общата собственост“, в сравнение с модерната форма на доминиране – частната собственост.

Основата на ресурсния мениджмънт до голяма степен се базира на **традиционните системи и общности** и тяхната роля в управлението на природните ресурси. В исторически план се наблюдават следните тенденции:

- ✓ разрушава се (намалява се) традиционният местен начин на управление;
- ✓ монетизират се икономическите взаимоотношения (начин на търговия), което отслабва местната система за солидарност;
- ✓ държавата започва да прилага определени правила, закони и политики, които да служат на обществото като цяло, игнорирайки местните нужди.

⇒ Следователно се преминава от децентрализация към централизация.

През XX век започва да се отделя внимание на опазването на околната среда и на факта, че наличните стратегии за справяне с деградацията на ресурсите не са достатъчно адекватни. Това, което е необходимо да се промени, е включването на интегриран подход, който да отразява социалните, културните и икономическите аспекти на управлението

на ресурсите. Все повече се налага изводът, че именно местните общности са тези, които най-добре могат да управляват природните ресурси. Следователно, отново започва да се припознава ролята на местните знания, култура и традиции и, където е възможно, да се използва децентрализиран подход на управление на ресурсите (*bottom-up* подход).

2. Дефиниция и особености.

Перспективи на ресурсния мениджмънт

Най-общо ресурсният мениджмънт може да бъде дефиниран като *процес на управление на природните ресурси, включително вода, почва, растителен и животински свят, с фокус върху това как управлението влияе на качеството на живота както на настоящите, така и на бъдещите поколения.*

Ресурсният мениджмънт е комплексен процес, който включва, от една страна, особеностите на природната среда, като екологични цикли, хидрологични и климатични особености, флората и фауната, и от друга – обществата с техните особености и културни различия. Той взема предвид зависимостта на местните общности и тяхното благополучие от здравето и продуктивността на екосистемните услуги и подчертава мястото им като пазители на земята и ролята им за поддържане на екосистемния баланс.

Местното управление е основна част от процеса на управление на природните ресурси главно поради две причини:

- 1) хората ще опазват ресурса само ако ползите надвишават разходите, и
- 2) хората ще опазват природните ресурси, ако тяхното качество на живот е директно свързано с тях.

Ресурсният мениджмънт има много силна зависимост от научните изследвания и по-доброто разбиране на ресурсите и околната среда. Той включва интегриран подход, както и различни заинтересовани страни с техните интереси, политики, географски граници, икономическо развитие и т.н.

Важно е да се направи разграничение между традиционното управление и управлението на природните ресурси, а именно, че второто:

- ✓ не е система от правила или дейности, а процес;
- ✓ не се основава на доминирането, а на компромиса;
- ✓ включва и частни, и публични партньори;
- ✓ не е необходимо да се формализира, защото най-общо се основава на непрекъснати взаимоотношения между заинтересованите страни и непрекъснат процес на диалог.

Следователно, може да се каже, че основните цели на ресурсния мениджмънт са:

- ✓ Да запази почвата, водните ресурси, биоразнообразието, горите и екосистемните услуги.
- ✓ Да следва интегриран подход и процес при опазването на елементите на околната среда, като съвмести трите аспекта на устойчивостта (социален, икономически и екологичен).
- ✓ Да създаде децентрализиран тип на управление, така че местните общности да имат право при взимането на решенията относно управлението на ресурсите.

Някои от множеството управленски задачи, които ресурсният мениджмънт иска да постигне са:

- ✓ Да се даде по-голяма роля на местните общества – те са пазителите на околната среда.
- ✓ Да се постави фокус върху научното разбиране и изследване на връзката между околната среда и ресурсите.

Перспективи на ресурсния мениджмънт

Съществуват няколко перспективи, през които може да се разгледа ролята на ресурсния мениджмънт. Това са:

- ✓ Производствената перспектива – природните ресурси са възприемани главно в ролята им на производствени фактори, като се набляга на техническата ефективност в управлението и използването им.